

DETERYTORIALIZACJA KLIMATYCZNA I ZMIANY KLIMATYCZNE W PORZĄDKU PRAWNYM PAPUI NOWEJ GWINEI

Dr Przemysław Osóbka

Wydział Nauk Prawnych, Społecznych i Humanistycznych
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy
e-mail: p.osobka@kpsw.edu.pl, <http://orcid.org/0000-0003-4632-840X>

*„(...) człowiek w każdej epoce myśli,
że wraz z jego pokoleniem nastął koniec Historii, choć widzimy,
że raz po raz dochodzi do rewolucji i wielkich niespodziewanych zmian (...)”¹*

Streszczenie: Papua Nowa Gwinea to największe państwo w Oceanii. Jak wszystkie państwa tej części świata musi mierzyć się z zagrożeniami wynikającymi ze zmian klimatycznych. Do najważniejszych z nich należy jest deterytorializacja, która zagraża fizycznym podstawom państwa, gdyż prowadzi do utraty terytorium, a zamieszkującą je ludność przekształca w uchodźców klimatycznych. Procesy adaptacyjne do zmian klimatycznych z reguły rozpoczynają się od planowania strategicznego i ustawodawstwa, które pozwalają antycypować zdarzenia będące ich negatywnymi konsekwencjami. Tradycje planowania strategicznego w Papui Nowej Gwinei sięgają jeszcze czasów kolonialnych. Współcześnie dokumenty strategiczne i ustawodawstwo odgrywają kluczową rolę w procesach adaptacyjnych. W artykule przedstawiono zjawisko deterytorializacji jako jedno z najistotniejszych zdaniami autora zagrożeń klimatycznych dla Papui Nowej Gwinei. Omówiono również przypadek należących do Papui Nowej Gwinei Wysp Carteret jako jedno z pierwszych miejsc na Ziemi, które będą wymagały przesiedlenia ludności z powodu wzrostu poziomu morza związanego ze zmianami klimatu. W dalszych częściach artykułu przedstawiono w jaki sposób Papua Nowa Gwinea odnosi się do istniejących regulacji prawnomiędzynarodowych odnoszących się do zmian klimatycznych oraz jakie ma to odzwierciedlenie w jej krajowym porządku prawnym oraz dokumentach strategicznych.

Słowa kluczowe: Papua Nowa Gwinea, Oceania, zmiany klimatyczne, deterytorializacja klimatyczna, planowanie strategiczne.

¹ J. L. Arsuaga, *Życie. Fascynująca podróż przez 4 miliardy lat*, Kraków 2020, s. 415.

1. Wprowadzenie

Procesy deterytorializacji i retererytorializacji są przestrzennymi przejawami zachodzących współcześnie zmian w relacji między życiem społecznym a terytorium. Te dwa terminy zostały zastosowane już w latach 70. XX w. w pracach francuskich filozofów Gillesa Deleuze i Felixa Guattari, którzy często kojarzą się z poststrukturalizmem i postmodernizmem. G. Deleuze i F. Guattari opracowali wyrafinowane rozumienie kapitalizmu, władzy i tożsamości, które są uwięzione w płynnym procesie terytorializacji, deterytorializacji i ponownej terytorializacji struktur i procesów społecznych. Terminy te zostały następnie przyjęte przez nauki społeczne i humanistyczne, m. in. geografę, antropologię, stosunki międzynarodowe i językoznawstwo².

Deterytorializacja (*déterritorialisation* (fr.), *deterritorialization* (ang.)) często kojarzona jest z globalizacją z uwagi na więzi łączące ekonomię, kulturę, politykę i prawo z ustalonymi konfiguracjami przestrzennymi.

Deterytorializacja może być rozumiana jako utrata związków różnych zjawisk społecznych z określonym terytorium i wskazywać tym samym na malejące znaczenie terytorium jako wyznacznika władzy państwowej.

G. Deleuze i F. Guattari wskazywali, że jest to proces, który przekracza standardy państwa, prowadząc do „absolutnej deterytorializacji organizacji państwowych”. Zwracali również uwagę na rozróżnienie na deterytorializację względną i bezwzględną (absolutną). Podczas gdy pierwsza zachowuje możliwość ponownej terytorializacji, druga charakteryzuje się niemożliwością ponownej terytorializacji³.

2. Deterytorializacja klimatyczna

Pomimo tego, że koncepcja G. Deleuze i F. Guattari jest konstruktem teoretycznym, mocno osadzonym w rozważaniach natury filozoficznej, nie sposób nie dostrzec, że może ona mieć zastosowania do opisywania zjawisk fizykalnych, związanych ze zmianami dokonującymi się we współczesnym świecie. Przykładem zjawiska wpisującego się w założenia deterytorializacji bezwzględnej (absolutnej) z całą pewnością jest deterytorializacja klimatyczna⁴.

To co ją odróżnia od teoretycznego konceptu G. Deleuze i F. Guattari to fakt, że

² G. Popescu, *Deterritorialization and Reterritorialization*, [w:] B. Warf (ed.), *Encyclopedia of Geography*, SAGE Publications, Inc., September 1, 2010.

³ S. Günzel, *Immanence and Deterritorialization: The Philosophy of Gilles Deleuze and Félix Guattari*, <https://www.bu.edu/wcp/Papers/Cont/ContGunz.htm> [dostęp: 03.10.2019].

⁴ D. R. Bugajski, *Klimatyczna deterytorializacja państwa na przykładzie Tuvalu*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2010, nr 1–2 (t. 41), s. 203–219; D. Rajca, *Polityczno-prawne wyzwania wobec funkcjonowania Tuvalu w obliczu klimatycznej deterytorializacji państwa*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” Rocznik 2012, tom 21, nr 3, s. 421–434; R. Rayfuse, *W(h)ither Tuvalu? International Law and Disappearing States*, „University of New South Wales Faculty of Law Research Series 2009” 2009, Paper 9.

nie chodzi już tylko o to, że terytorium traci na znaczeniu, ale istota problemu zaczyna polegać na tym, że terytorium zaczyna zanikać wskutek zmian klimatycznych (*climate change*).

F. Duhatoy twierdzi nawet, że można mówić o deterytorializacji prawa, a pewne elementy doktrynalne pozwalają wyobrazić sobie swoistą mutację instytucji państwa, która pozwoliłaby na jej przetrwanie w świetle prawa, pomimo braku terytorium⁵.

Deterytorializacja klimatyczna jest w swej istocie zjawiskiem bezprecedensowym w historii ludzkości. Dotyka ona bez wyjątku wielkich metropolii⁶ jak i małych miejscowości i osad położonych nad wybrzeżami mórz i oceanów⁷. Deterytorializacja dotyka zarówno regionów nadmorskich⁸, jak i tych położonych wewnątrz lądu⁹. Wreszcie z jej konsekwencjami muszą zmagać się całe państwa, niezależnie od ich geograficznego położenia. Jakkolwiek w szczególny sposób dotyczy to państw wyspiarskich, nie oznacza to, że państwa położone na stałym lądzie nie zmagają się z tym zagrożeniem¹⁰.

Dość powszechnie uważa się, że wzrost poziomu mórz i oceanów, będący jedną z konsekwencji zmian klimatycznych, stanowi szczególnie poważne zagrożenie dla obszarów przybrzeżnych i nisko położonych, stając się bezpośrednią przyczyną deterytorializacji klimatycznej. Zależność ta wydaje się dość prosta. Globalny wzrost temperatury na Ziemi powoduje podnoszenie poziomu mórz i oceanów. Odbywa się to na dwa sposoby. Po pierwsze, mamy do czynienia z topnieniem lodowców górskich i lądolodów. Po drugie, następuje ogrzewanie wody morskiej, co powoduje zwiększenie jej objętości. Jest jeszcze trzeci element związany bezpośrednio z działalnością człowieka – wypompowywanie wód gruntowych i ich spływanie do

⁵ F. Duhatoy, *Global warming: An incubator of deterritorialized states*, „Polish Review of International and European Law” 2014, Vol. 3, Issue 3-4, s. 36.

⁶ Amerykański portal internetowy insider.com opublikował w sierpniu 2019 r. listę jedenastu światowych metropolii, które toną z powodu podnoszenia się poziomu mórz i oceanów, które powoli wkraczają na ich wybrzeża, albo z powodu nadmiernego wypompowywania wód gruntowych, co powoduje zmianę ciśnienia i objętości, co z kolei staje się przyczyną zatapiania lądu. Na liście znalazły się: Dżakarta (Indonezja), Lagos (Nigeria), Houston (Texas, USA), Dhaka (Bangladesz), Wenecja (Włochy), Virginia Beach (Virginia, USA), Bangkok (Tajlandia), Nowy Orlean (Luizjana, USA), Rotterdam (Holandia), Aleksandria (Egipt) oraz Miami (Floryda, USA), T. Lakritz, *11 sinking cities that could soon be underwater*, <https://www.insider.com/sinking-cities-climate-change-2019-5> [dostęp: 03.10.2019].

⁷ Według satelitarnego monitoringu poziom wód w filipińskiej osadzie Sitio Pariahan w prowincji Bulacan, od 2003 r. co roku podnosi się od czterech do sześciu centymetrów, *Philippine towns are sinking, even the dead are drowning*, <https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/3010899/philippine-towns-are-sinking-even-dead-are-drowning> [dostęp: 03.10.2019].

⁸ M. M. Bergman, *Florida is drowning. Condos are still being built. Can't humans see the writing on the wall?*, <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/15/florida-climate-change-coastal-real-estate-rising-seas> [dostęp: 03.10.2019].

⁹ D. Carrington, *A third of Himalayan ice cap doomed, finds report*, <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/04/a-third-of-himalayan-ice-cap-doomed-finds-shocking-report> [dostęp: 03.10.2019].

¹⁰ A. Giuffrida, *Mont Blanc glacier in danger of collapse, experts warn*, <https://www.theguardian.com/environment/2019/sep/25/mont-blanc-glacier-in-danger-of-collapse-experts-warn> [dostęp: 04.10.2019].

mórz i oceanów¹¹.

W opisanym wyżej kontekście deterytorializacja klimatyczna jest procesem niosącym ze sobą negatywne konsekwencje. Dla zrozumienia powagi zagrożeń z nim związanych niezwykle istotne jest, aby zdawać sobie sprawę, że na już długo przed zalaniem terytorium lądowego przez wody morskie inne czynniki spowodują, że ziemia nie będzie nadawała się do zamieszkania przez ludzi, np. z uwagi na niewystarczające zasoby świeżej wody pitnej oraz wody możliwej do stosowania w rolnictwie¹².

W praktyce oznacza to, że ludzie zamieszkujący zagrożone obszary będą musieli masowo opuścić je na długo przed tym zanim ich terytorium lądowe zostanie zalane przez wodę. Samo zagrożenie tego rodzaju masowymi migracjami niesie ze sobą poważne konsekwencje prawnomiędzynarodowe. O ich znaczenie dla ciągłości instytucji państwa i obywatelstwa już wiele lat temu słusznie pytali M. Gerrard i G. Wannier¹³.

Pomimo rosnącego wciąż zainteresowania badaczy prawnomiędzynarodowymi konsekwencjami zmian klimatycznych, a zwłaszcza deterytorializacji klimatycznej, nadal wiele pytań z tego zakresu, pomimo upływu czasu, pozostaje bez odpowiedzi¹⁴.

Wiele wątpliwości budzi m. in. pytanie o to, co stanie się z obywatelami państwa, które ulegnie deterytorializacji klimatycznej? Jakie prawa będą im przysługiwały obywatelom zatopionego państwa, jeśli znajdą się na terytorium innego państwa?

Wydaje się, że istnieje duże prawdopodobieństwo renesansu instytucji „bezpieczeństwa” względem osób, których państwa byłyby zagrożone zatopieniem przez podniesienie się poziomu morza, i które w obliczu zagrożenia pozbawiłyby te osoby swojego obywatelstwa¹⁵.

Jakkolwiek brak przynależności państwowej (bezpieczeństwo) jest

¹¹ M. Popkiewicz, A. Kardaś, S. Malinowski, *Nauka o klimacie*, Warszawa 2018, s. 297.

¹² J. McAdam, *Climate Change, Forced Migration, and International Law*, Oxford-New York 2012, s. 131; J. McAdam, M. Limon, *Human rights, climate change and cross-border displacement: the role of the international human rights community in contributing to effective and just solutions. Policy Report*, Universal Rights Group 2015, s. 17.

¹³ M. B. Gerrard, G. E. Wannier (eds.), *Threatened Island Nations: Legal Implications of Rising Seas and a Changing Climate*, Cambridge University Press, Cambridge 2013.

¹⁴ P. Osóbka, *Zmiany klimatyczne – nowe wyzwania i zagrożenia dla instytucji państwa i obywatelstwa*, „Państwo i prawo” 2019, z. 8(882).

¹⁵ Znamienne w tym kontekście zobowiązanie wynikające z prawa międzynarodowego praw człowieka, zgodnie z którym państwa nie powinny pozbawiać obywatelstwa swoich obywateli. Zob.: art. 15 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r. (Rezolucja 217A Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych), który stanowi „1. Każdy ma prawo do obywatelstwa. 2. Nikt nie może być arbitralnie pozbawiony obywatelstwa, które posiada, ani też nie można mu odmówić prawa do zmiany obywatelstwa”, [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217\(III\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217(III)) [dostęp: 07.10.2019]; art. 20 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka, San José 22 listopada 1969 roku: „1. Każda osoba ma prawo do obywatelstwa. 2. Każda osoba ma prawo do obywatelstwa tego państwa, na którego terytorium się urodziła, o ile nie posiada prawa do jakiegokolwiek innego obywatelstwa. 3. Nikt nie będzie samowolnie pozbawiony swojego obywatelstwa lub prawa do jego zmiany”, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/inne/1969a.html> [dostęp: 07.10.2019].

niepożądanym stanem prawnym¹⁶, to pytanie o jego ewentualne zastosowanie stanie się zasadne, gdyby uznano, że dane państwo, które uległo deterytorializacji, już nie istnieje, że państwa zapewniającego obywatelstwo już nie ma. Historia pokazuje jednak, że społeczność międzynarodowa ma tendencję do zakładania ciągłości państw, nawet jeśli niektóre formalne kryteria państwowości zaczynają zanikać¹⁷.

Znane przypadki deterytorializacji klimatycznej jednoznacznie wskazują na zasadność stawiania kolejnych pytań związanych z przyszłością państw i ludzi, którzy są (jeszcze) ich obywatelami. Analiza przypadków takich jak Kiribati, Tuvalu, czy Wyspy Salomona sprawia, że praktycznego wymiaru nabierają pytania, które jeszcze do niedawna wydawały się być jedynie teoretyczną prowokacją intelektualną. Tym bardziej warto podjąć trud poszukiwania odpowiedzi na fundamentalne pytanie czy państwo, które znajdzie się pod wodą, stanie się li tylko współczesną Atlantydą, czy nadal będzie państwem? Czy wciąż będzie pełnoprawnym członkiem społeczności międzynarodowej? Czy będzie mogło korzystać z prawa do miejsca wśród członków Narodów Zjednoczonych i prawa głosu na forum ONZ? Co stanie się z państwem, którego stolica zostanie zagrożona w konsekwencji deterytorializacji? W jaki sposób będą funkcjonowały służby dyplomatyczne państwa, które doświadcza deterytorializacji?¹⁸

Próba odpowiedzi na te i inne pytania zostanie podjęta w trakcie analizy przypadku dość mało znanego państwa, Papui Nowej Gwinei, której terytorium i ludność są zagrożone deterytorializacją klimatyczną i jej konsekwencjami.

3. Papua Nowa Gwinea

Papua-Nowa Gwinea to państwo położone w zachodniej części Oceanu Spokojnego, obejmujące wschodnią część drugiej co do wielkości wyspy świata, Nową Gwineę (zachodnia należy do Indonezji) i około 2,8 tys. wysepek leżących na północny-wschód od niej.

Powierzchnia lądowa Papui Nowej Gwinei zajmuje 462 840 km², co czyni go gigantem wśród niewielkich państw Oceanii. W czerwcu 2018 r. obszar ten

¹⁶ J. Białocerkiewicz, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Olsztyn 2005, s. 240.

¹⁷ J. G. Stoutenburg, *Thresholds of Effective Statehood and the Continued Recognition of "Deterritorialized" Island States*, [w:] M. B. Gerrard, G. E. Wannier, s. 57-87, op. cit.; J. McAdam, M. Limon, op. cit., s. 17-18.

¹⁸ Jednym z ciekawszych zagadnień z tego zakresu jest stosowanie klauzul *apostille* jako mechanizmu poświadczania dokumentów zagranicznych zastępującego legalizację konsularną. Wiele państw zagrożonych deterytorializacją klimatyczną (np. Wyspy Marshalla, Tonga) już teraz wykorzystuje w tym zakresie aktywność swoich organów krajowych (np. przedstawicieli (agentów) dyplomacji gospodarczej) urzędujących poza terytorium państwowym. Częstotliwość stosowania tego rozwiązania może wzrastać wraz z systematycznym ograniczaniem aktywności właściwych organów krajowych wskutek procesów emigracyjnych i kontrolowanego przekształcania instytucji państwa, zob. P. Czubik, *Dyplomatyczny wystawca klauzul apostille – rozwiązanie egzotycznych mikropaństw, czy zapowiedź powszechnej praktyki?*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2013, vol. XI, s. 46-47.

zamieszkiwało 6,7 mln osób. Ludność Papui Nowej Gwinei składa się z kilku tysięcy plemion, z których większość stanowią Papuasi. Pozostałą część ludności Melanezyjczycy, Mikronezyjczycy oraz Polinezyjczycy. Zróżnicowaniu etniczemu towarzyszy wielość języków i dialektów, których w Papui Nowej Gwinei jest aż 838. Większością z nich posługuje się już mniej niż tysiąc osób¹⁹.

Wiąże się to z zakorzenionym w świadomości Papuasów poglądem, że człowiek z sąsiedniego klanu, czy z sąsiedniej wioski jest kimś obcym. Aby umożliwić jakiegokolwiek porozumienie między mieszkańcami, został stworzony język pidżynowy (*pidgin*) o uproszczonej budowie strukturalnej i ograniczonym słownictwie. Składa się on głównie ze słów pochodzenia angielskiego, niemieckiego i neomelanezyjskiego. Niektóre słowa zostały zapożyczone z hiszpańskiego, malajskiego, a nawet chińskiego. Jest to język opisowy, liczący ok. 1,4 tys. słów. Jego początki ukształtowały się wśród kupców, podróżujących statkami. Jest powszechnie używany, choć językiem urzędowym pozostaje angielski.

Początki osadnictwa na obszarze dzisiejszej Papui Nowej Gwinei datuje się na ok. 60 tys. lat p. n. e. Od najdawniejszych czasów na Nowej Gwinei praktykowany był kanibalizm i tzw. *headhunting* (dosł. polowanie na głowy). Kulturowanie obu tradycji dzięki działalności katolickich misjonarzy oraz naciskom kolejnych rządów zostało oficjalnie zakończone do końca lat 60-tych XX w. Wiadomo jednak, że w niektórych regionach Papui Nowej Gwinei kanibalizm jest praktykowany nawet dziś. W niektórych wioskach do dziś można też napotkać ludzkie czaszki, służące mieszkańcom za wezglowia. Papuasi wierzą bowiem, że podczas snu duchy przodków nawiązują z nimi bezpośredni kontakt. Głowy nieprzyjaciół są natomiast używane podczas tradycyjnych obrzędów inicjacyjnych²⁰.

Łatwo sobie wyobrazić, jak trudno w takich uwarunkowaniach budować nowoczesne państwo, odpowiadające współczesnym standardom demokracji i wyzwaniom cywilizacji. Jeszcze trudniej odpowiadać na wyzwania, jakie ona ze sobą niesie, zwłaszcza w tak trudnej sferze, jak zmiany klimatyczne.

Mając powyższe na uwadze nie można uciec od refleksji, że mamy do czynienia z państwem i społecznością, które żadną miarą nie mogą być uznane za współodpowiedzialne za konsekwencje zmian klimatu. Jednocześnie trudno odmówić im moralnego prawa do podążania drogą rozwoju, która przyniosła niekwestionowane korzyści innym państwom i społecznościom, a które są dziś uznawane powszechnie, za współodpowiedzialnych za zmiany klimatyczne.

Wątpliwości te dostrzegał też Święty Papież Jan Paweł II, który w Adhortacji apostołskiej „*Ecclesia in Oceania*” z 22 listopada 2001 r. pisał: „*Wyspiarskie narody Polinezji i Mikronezji są relatywnie małe, każdy ze swym własnym miejscowym językiem i kulturą. One również odczuwają presję i wyzwania współczesnego świata, wywierającego przemożny wpływ na ich społeczeństwa. Bez tracenia swej*

¹⁹ <https://www.cia.gov/library/Publications/the-world-factbook/geos/pp.html> [dostęp: 21.10.2019].

²⁰ M. Wrona, *Papua Nowa Gwinea – niemiecka perla Pacyfiku*, „Antypody. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Australii, Nowej Zelandii i Oceanii” 2010, nr 3, s. 122.

tożsamości albo opuszczenia tradycyjnych wartości, pragną uczestniczyć w rozwoju wynikającym z bardziej bezpośredniego i kompleksowego współdziałania z innymi ludami i kulturami. Okazuje się to trudne do wypośrodkowania dla tych małych i wrażliwych społeczności, spośród których niektóre stają przed bardzo niepewną przyszłością, nie tylko z powodu emigracji na wielką skalę, ale również z powodu podnoszącego się poziomu morza spowodowanego globalnym ociepleniem. Dla nich zmiany klimatyczne stają się czymś więcej niż tylko kwestią ekonomii”²¹.

4. Wyspy Carteret

Należące do Papui Nowej Gwinei Wyspy Carteret zostały wskazane jako jedno z pierwszych miejsc na Ziemi, które będą wymagały przesiedlenia ludności z powodu wzrostu poziomu morza związanego ze zmianami klimatu. Przewidywano, że zostaną zatopione do 2015 r. Jednak wyspy wciąż tam są, około 90 km na północ od Bougainville, ale ich najwyższy punktem wznosi się zaledwie 1,5 metra powyżej poziomu morza, co nieustannie zagraża ich zatopieniem²².

Grupa Wysp Carteret składa się z owalnego atolu o średnicy od ok. 10 do 20 km, z sześcioma głównymi wyspami. Cała grupa zajmuje powierzchnię ok. 0,7 km² (70 ha). Położenie geograficzne sprawia, że wyspy są w szczególności narażone na skutki zmian klimatycznych. Wzrost poziomu morza w zachodniej części Pacyfiku jest szybszy niż w większości obszarów morskich świata. Najwyższy odnotowany wskaźnik w regionie - w pobliżu Tuvalu - wynosi 5,1 mm rocznie. Dane na temat wzrostu poziomu morza dla Wysp Carteret również nie są dobre, ponieważ już teraz przekracza on średniorocznie 3 mm i prawie na pewno wzrośnie w najbliższych latach²³.

W 2005 r., po zwróceniu uwagi mediów z całego świata na ich trudną sytuację, wypiarze z Carteret zostali określani mianem pierwszych na świecie „uchodźców klimatycznych”²⁴. Ta etykieta w oczywisty sposób nawiązuje do tych osób, które starają się o azyl na podstawie konwencji genewskiej z 1951 r.²⁵.

²¹ *Esortazione Apostolica Post-Sinodale Ecclesia in Oceania del Santo Padre Giovanni Paolo II al Vescovi, al Presbiteri e al Diaconi al Consacrati e alle Consacrate ed a Tutii i Fedeli Laici*, Roma, presso san Pietro, 22 november 2001, Zob. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20011122_ecclesia-in-oceania.html [dostęp: 12.10.2019].

²² D. James, *Lost at sea: the race against time to save the Carteret Islands from climate change*, <https://www.abc.net.au/news/2018-08-04/the-race-against-time-to-save-the-carteret-islands/10066958> [dostęp: 08.10.2019]; S. Nazer, *The Last Islanders: rising sea levels in Papua New Guinea*, <https://blogs.unicef.org/east-asia-pacific/the-last-islanders/> [dostęp: 20.10.2019].

²³ J. Connell, *Nothing There Atoll? "Farewell to the Carteret Islands"*, [w:] T. Crook, P. Rudiak-Gould (eds.), *Pacific Climate Cultures. Living Climate Change in Oceania*, deGruyter 2018, s. 79.

²⁴ S. M. Munoz, *Understanding the Human Side of Climate Change Relocation*, <https://www.resilience.org/stories/2019-06-11/understanding-the-human-side-of-climate-change-relocation> [dostęp: 20.10.2019]; N. Tweedie, *Carteret Islands: 'The sea is killing our island paradise'*, <https://www.telegraph.co.uk/news/earth/carteret-islands/6771651/The-sea-is-killing-our-island-paradise.html> [dostęp: 20.10.2019].

²⁵ *Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r.*, Dz. U. 1991

Czternaście lat później wyspiarze nadal walczą, a ich wysiłki stały się symbolem braku uwzględnienia przez społeczność międzynarodową niesprawiedliwości klimatycznej. Jest to o tyle zadziwiające, że zjawisko migracji stała się kluczowym elementem towarzyszącym deterytorializacji klimatycznej na Pacyfiku i nie tylko. Pomimo tego, że stało się to typowe dla wielu społeczności zamieszkujących zagrożone wyspy czy atole koralowe, to mieszkańcy Wysp Carteret nie zostali do tej pory objęte żadnym wsparciem w tym zakresie²⁶.

Położenie geograficzne i uwarunkowania klimatyczne sprawiają, że nie tylko Wyspy Carteret, ale cała Papua Nowa Gwinea jest państwem niezwykle często narażonym na klęski żywiołowe i ich tragiczne konsekwencje. W marcu 2011 r. Papua-Nowa Gwinea stała się obszarem zagrożonym tsunami, wywołanym przez gigantyczne trzęsienie ziemi, które miało miejsce w Japonii i doprowadziło do awarii elektrowni atomowej w Fukushima²⁷.

Nie powinno więc dziwić, że Strategia Rozwoju Papui Nowej Gwinei na lata 2010-2030 wskazuje zmiany klimatyczne, jako jeden z głównych problemów rozwojowych tego państwa. Celem strategicznym Papui Nowej Gwinei w tym zakresie stało się adaptacja do skutków zmian klimatu i przyczynianie się do globalnych wysiłków na rzecz ograniczania emisji gazów cieplarnianych²⁸.

W Strategii zaznaczono wyraźnie, że władze Papui Nowej Gwinei spodziewają się, że wzrost poziomu morza zmusi wiele społeczności przybrzeżnych do migracji, a przesiedlanie uchodźców klimatycznych często będzie kosztowne i może zwiększyć ryzyko konfliktów. Oszacowano na przykład, że przesiedlenie uchodźców klimatycznych z wiosek na Wyspach Carteret będzie kosztować ok. 7 milionów papuaskich kin (PGK), czyli nieco ponad 2 miliony amerykańskich dolarów (USD)²⁹. Koszty te będą się różnić w zależności od społeczności. Szacunkowy koszt przesiedlenia społeczności zamieszkującej obszar wokół bazy Lombrum Naval wyniesie około 26 milionów papuaskich kin (7,68 mln USD)³⁰.

5. Papua Nowa Gwinea wobec regulacji prawnomiędzynarodowych

Próbując mierzyć się z zagrożeniami, które stały się realne dla Wysp Carteret i innych części terytorium państwa, Papua Nowa Gwinea musiała odnieść się do istniejących regulacji prawnomiędzynarodowych, których celem jest zmierzenie

Nr 119 poz. 515.

²⁶ J. Connell, *Last days in the Carteret Islands? Climate change, livelihoods and migration on coral atolls*, „Asia Pacific Viewpoint” 2016, Vol. 57, No. 1, s. 13.

²⁷ P. Osóbka, *Systemy konstytucyjne państw Oceanii*, Warszawa 2012, s. 107-108.

²⁸ *Papua New Guinea Development Strategic Plan 2010-2030*, Department of National Planning and Monitoring Port Moresby, March 2010, s. 119.

²⁹ 1 PGK = 0,295421USD; <https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=1&From=PGK&To=USD> [dostęp: 20.10.2019].

³⁰ *Papua New Guinea Development Strategic Plan 2010-2030*, op. cit., s. 119.

się społeczności międzynarodowej z zauważalnymi konsekwencjami zmian klimatycznych.

Papua Nowa Gwinea podpisała Ramową Konwencję Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zmian Klimatu (UNFCCC)³¹ podczas Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i rozwój”, która odbyła się w Rio de Janeiro w dniach 3–14 czerwca 1992 r. Konwencja została ratyfikowana przez rząd Papui Nowej Gwinei 16 marca 1993 r.³²

Podpisanie i ratyfikacja tego dokumentu przez rząd jest z jednej strony świadectwem silnego zaangażowania Papui Nowej Gwinei w wypełnianie zobowiązań wynikających z Konwencji, a z drugiej wskazuje również na obawy, jakie żywi to państwo w związku z problemami dotyczącymi negatywnych konsekwencji zmian klimatycznych.

Podobnie należy ocenić fakt związania się Papui Nowej Gwinei postanowieniami Protokołu z Kioto z 11 grudnia 1997 r.³³. Papua Nowa Gwinea podpisała Protokół z Kioto 2 marca 1999 r., ratyfikowała go 28 marca 2002 r., a wejście w życie jego postanowień wobec tego państwa nastąpiło 16 lutego 2005 r.³⁴

W 2015 r. ustanowiono Urząd ds. Zmian Klimatu i Rozwoju (*Climate Change and Development Authority - CCDA*), które przejęło obowiązki krajowego punktu kontaktowego do spraw związanych z UNFCCC i Protokołem z Kioto³⁵.

Papua Nowa Gwinea jest również stroną innych umów międzynarodowych z zakresu ochrony klimatu, w tym: Konwencji dotyczącej Światowej Organizacji Meteorologicznej, podpisanej w Waszyngtonie 11 października 1947 r.³⁶, Konwencji Wiedeńskiej w sprawie ochrony warstwy ozonowej, podpisanej 22 marca 1985 r. w ramach Programu Ochrony Środowiska ONZ³⁷, Protokołu Montrealskiego w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową z 16 września 1987 r.³⁸

Papua Nowa Gwinea stała się również stroną Konwencji w sprawie zwalczania pustynnienia w państwach dotkniętych poważnymi suszami i/lub pustynnieniem, zwłaszcza w Afryce, sporządzonej w Paryżu dnia 17 czerwca 1994 r.³⁹, a także

³¹ *Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r.* (Dz.U. 1996 Nr 53 poz. 238).

³² Konwencja weszła w życie wobec Papui Nowej Gwinei 21 marca 1994 r.; https://unfccc.int/tools_xml/country_PG.html [dostęp: 23.10.2019].

³³ *Protokół z Kioto do Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzony w Kioto dnia 11 grudnia 1997 r.* (Dz.U. 2005 Nr 203 poz. 1684).

³⁴ https://unfccc.int/tools_xml/country_PG.html [dostęp: 23.10.2019].

³⁵ Wcześniej zadania te wykonywało Biuro ds. Zmian Klimatu i Rozwoju (*Office Of Climate Change and Development - OCCD*).

³⁶ *Convention of the World Meteorological Organization*, [w:] Basic Documents No. 1 (Convention, General Regulations, Staff Regulations, Financial Regulations and Agreements), WMO-No. 15, 2015 Edition.

³⁷ *The Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer, Vienna, 22 March 1985*, <https://ozone.unep.org/treaties/vienna-convention#nolink> [dostęp: 23.10.2019].

³⁸ *The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer, Montreal, 16 September 1987*, <https://ozone.unep.org/treaties/montreal-protocol> [dostęp: 23.10.2019].

³⁹ *United Nations Convention to Combat Desertification in those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa*, Paris, 14 October 1994, United Nations Treaty

przystąpiła do Konwencji o różnorodności biologicznej, sporządzonej w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992⁴⁰.

Papua Nowa Gwinea przystąpiła również do programu „Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030” (Agenda 21) przyjętego w formie Rezolucji A/RES/70/1 Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 25 września 2015 r.⁴¹.

6. Ustawodawstwo i dokumenty strategiczne Papui Nowej Gwinei wobec zmian klimatycznych

Związanie się Papui Nowej Gwinei postanowieniami szeregu regulacji prawnomiędzynarodowych znalazło swoje odzwierciedlenie w jej krajowym porządku prawnym. Kluczową rolę w uporządkowaniu ustawodawstwa oraz dokumentów strategicznych Papui Nowej Gwinei w zakresie niezbędnego dla tego państwa odniesienia do konsekwencji zmian klimatycznych odegrała Decyzja nr 347/2014 Narodowej Rady Wykonawczej z 2 października 2013 r.⁴².

Współcześnie największe znaczenie w tym zakresie wydają się mieć dwa akty prawne: ustawa nr 19 z 28 lipca 2015 r. o zarządzaniu zmianami klimatycznymi⁴³ oraz ustawa nr 64 z 29 listopada 2000 r. o środowisku⁴⁴.

Doniosłą rangę mają tu również cztery kluczowe dokumenty strategiczne: wspomniana już Strategia Rozwoju Papui Nowej Gwinei na lata 2010-2030, która zastąpiła średnioterminowe strategie rozwoju⁴⁵, Program „*Wizja 2050*”⁴⁶, Narodowy Plan Rozwoju Rolnictwa na lata 2007-2016 (2020)⁴⁷ oraz Narodowa Strategia

Series, vol.1954, p. 3, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-10&chapter=27&clang=_en [dostęp: 23.10.2019].

⁴⁰ The Convention on Biological Diversity, Rio de Janeiro, 5 June 1992, United Nations, Treaty Series, vol. 1760, p. 79, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-8&chapter=27 [dostęp: 23.10.2019]; <https://www.cbd.int/convention/text/default.shtml> [dostęp: 23.10.2019].

⁴¹ *Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, United Nations General Assembly 21 October 2015, A/RES/70/1, https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E [dostęp: 24.10.2019].

⁴² National Executive Council, *Decision No. 347/2013*, 2 October 2013, [w:] *Papua New Guinea Vision 2050*, <https://actnowpng.org/sites/default/files/png%20version%202050.pdf> [dostęp: 28.10.2019].

⁴³ *Climate Change (Management) Act 2015 No. 19 of 2015*, <http://www.parliament.gov.pg/index.php/bills-and-legislation/view/climate-change-management-act-2015> [dostęp: 28.10.2019].

⁴⁴ *Environment Act 2000*, http://www.paclii.org/pg/indices/legis/png_acts_2000.html, [dostęp: 28.10.2019].

⁴⁵ *Papua New Guinea Medium Term Development Plan 2011 – 2015*, http://www.treasury.gov.pg/html/publications/files/pub_files/2011/2011-2015.png.mtdp.pdf [dostęp: 28.10.2019]; *The medium term development strategy 2005-2010 Papua New Guinea*, <https://www.aciar.gov.au/node/8926> [dostęp: 28.10.2019].

⁴⁶ *Papua New Guinea Vision 2050*, op. cit.

⁴⁷ *National Agricultural Development Plan*, <https://www.agriculture.gov.pg/publications/nadp/> [dostęp: 28.10.2019] Realizacja Narodowego Planu Rozwoju Rolnictwa jeszcze nie została

Zrównoważonego Rozwoju dla Papui Nowej Gwinei⁴⁸.

6.1 Ustawa Nr 19 z 28 lipca 2015 r. o zarządzaniu zmianami klimatycznymi

Ustawa nr 19 z 28 lipca 2015 r. jest prawem mającym na celu ustanowienie ram organizacyjno-instytucjonalnych służących promowaniu rozwoju ochrony klimatu i zarządzania nim poprzez działania łagodzące konsekwencje zmian klimatycznych i wprowadzanie mechanizmów adaptacyjnych.

W treści ustawy znajdują się również postanowienia pozwalające realizować wszelkie zobowiązania państwa wynikające z obowiązujących przepisów prawa międzynarodowego i umów międzynarodowych związanych ze zmianami klimatu. Na jej podstawie ustanowiono również organ państwowy Papui Nowej Gwinei właściwy do celów przewidzianych w Protokole z Kioto oraz wszelkich innych lub późniejszych uzgodnień lub porozumień zawartych na jego podstawie⁴⁹.

Zgodnie z postanowieniami sekcji pierwszej drugiej części Ustawy nr 19 z 28 lipca 2015 r. ustanowiono Urząd ds. Zmian Klimatu i Rozwoju. Jego cele zostały określone w art. 10 ustawy i obejmują:

- promowanie rozwoju służącego ochronie klimatu i zarządzanie nim poprzez działania łagodzące zmiany klimatyczne i działania dostosowawcze,
- wdrażanie wszelkich odpowiednich zobowiązań podjętych przez państwo, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa międzynarodowego i umowami międzynarodowymi oraz realizować w wymiarze krajowym zobowiązania Papui Nowej Gwinei, na zasadzie dobrowolności lub w inny sposób, na mocy UNFCCC i Protokołu z Kioto z 1997 r., wraz ze zmianami lub wszelkimi nowymi umowami które mogą zastąpić Protokół,
- pełnienie roli państwowego organu Papui Nowej Gwinei lub równorzędnego podmiotu lub podmiotu uzupełniającego bądź zastępującego inny dowolny podmiot w ramach struktury instytucjonalnej UNFCCC do realizacji celów Protokołu z Kioto oraz wszelkich późniejszych porozumień w ramach UNFCCC oraz tych, które mogą zastąpić Protokół,
- zarządzanie funduszami kompensacyjnymi lub motywacyjnymi, dotacjami, grantami, pieniędzmi darczyńców i innymi środkami pochodzącymi ze źródeł krajowych i międzynarodowych pod, aby wspierać za ich pomocą

zakończona, zob.: A. K. Benjamin, *Agriculture Sector (NADP) Alignment to Vision 2050*, DSP 2030 and MTDP 2015, April 1, 2011, http://www.inapng.com/pdf_files/Aligning%20NADP%20to%20DSP&%20Vision%202050.pdf [dostęp: 28.10.2019].

⁴⁸ *National Strategy for Responsible Sustainable Development for Papua New Guinea*, <http://www.planning.gov.pg/images/dnpm/pdf/StaRS.pdf> [dostęp: 28.10.2019].

⁴⁹ *Climate Change (Management) Act 2015 No. 19 of 2015*.

rozwój przedsięwzięć gospodarczych przyczyniających się do ochrony klimatu oraz realizować programy adaptacyjne i łagodzące skutki zmian klimatycznych w Papui Nowej Gwinei⁵⁰.

Zgodnie z art. 11 Ustawy nr 19 z 28 lipca 2015 r. Urząd ds. Zmian Klimatu i Rozwoju pełni aż 17 funkcji. Do najważniejszych z punktu widzenia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych wydają się należeć:

- formułowanie, wdrażanie, publikowanie i regularne aktualizowanie krajowych i regionalnych narzędzi mających na celu łagodzenie skutków zmian klimatycznych poprzez zajęcie się antropogenicznymi emisjami według ich źródeł i ich usuwaniem przez pochłanianie wszystkich gazów cieplarnianych,
- przyznawanie uprawnień do ustanawiania systemów handlu w celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych oraz zachęcanie do szerokiego uczestnictwa w nich osób, grup, organów państwowych, darczyńców i innych instytucji,
- ustanawianie, koordynowanie i zarządzanie wszelkimi systemami handlu w celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych oraz zachęcanie do działań ograniczających takie emisje lub usuwających gazy cieplarniane z atmosfery,
- koordynowanie wysiłków związanych z planowaniem inicjatyw dostosowawczych do zmian klimatycznych w celu zapobiegania stratom i szkodom związanym z tymi zmianami,
- monitorowanie, ocena i przegląd projektów, polityk i programów adaptacyjnych, w tym ich skuteczności, efektywności i ogólnej użyteczności,
- promowanie i egzekwowanie praw właścicieli gruntów poprzez zachęcanie do równego uczestnictwa w programach związanych ze zmianami klimatu, które mają wpływ na posiadane przez nich obszary lądowe i dostęp do obszarów morskich⁵¹.

Na podstawie przepisów drugiej sekcji drugiej części Ustawy nr 19 z 28 lipca 2015 r. ustanowiono Narodowy Zarząd ds. Zmian Klimatu (*National Climate Change Board*), który uzupełnia strukturę organizacyjną odpowiedzialną za zarządzanie skutkami zmian klimatycznych w Papui Nowej Gwinei. Zgodnie z art. 13 ust. 1 Ustawy jego głównym zadaniem jest sprawowanie ogólnej kontroli i ukierunkowywanie działalności i funkcji Urzędu ds. Zmian Klimatu i Rozwoju⁵².

W trzeciej i czwartej części Ustawa reguluje dalsze zagadnienia administracyjne i organizacyjne, ale już w piątej i szóstej zawiera szereg interesujących przepisów odnoszących się do łagodzenia skutków zmian klimatycznych oraz procesów

⁵⁰ Ibidem, art. 10.

⁵¹ Ibidem, art. 11.

⁵² Ibidem, art. 13, ust. 1.

adaptacyjnych.

Zgodnie z art. 65 ust.1 na dzień wejścia w życie omawianej Ustawy i każdego następującego po tym dniu roku każda osoba, organizacja, grupa lub jakikolwiek inny organ prowadzący działania w sektorach przez nią regulowanych, został zobowiązany do przygotowania planu zmniejszenia produkcji dwutlenku węgla lub innych gazów cieplarnianych, zwiększenia wychwytywania CO₂ lub innych gazów cieplarnianych i określania, w jaki sposób może uczestniczyć w łagodzeniu skutków zmian klimatu⁵³.

Osoba lub podmiot, który narusza powyższe postanowienie, zgodnie z art. 65 ust. 2 Ustawy nr 19 z 28 lipca 2015 r. popełnia wykroczenie, które w przypadku osób fizycznych jest zagrożone karą grzywny w wysokości pięciu tysięcy papuaskich kin⁵⁴ lub pozbawieniem wolności nie dłuższym niż dwa miesiące, bądź też obiema karami wymierzanymi równocześnie, a w przypadku osób prawnych kara wynosi pięćset tysięcy kin⁵⁵.

W art. 67 Ustawy nr 19 z 28 lipca 2015 r. przewidziano wydanie aktu prawnego, którym miała być kolejna ustawa w sprawie norm paliwowych, określające normy eliminowania zanieczyszczeń gazowych we wszystkich paliwach użytkowanych w transporcie drogowym, morskim i lotniczym oraz do wytwarzania energii⁵⁶.

Zgodnie z Ustawą miały znaleźć się w niej przepisy wymagające od rafinerii i dystrybutorów paliw podjęcia odpowiednich działań w celu kontroli i eliminacji zanieczyszczenia paliwa z wody, osadów i innych substancji, które utrudniałyby czyste spalanie paliwa i zapewniałyby ograniczenie emisji dwutlenku węgla i innych gazów cieplarnianych⁵⁷.

Naruszenie powyższego przepisu zostało zagrożone w przypadku osób fizycznych karą grzywny w wysokości dziesięciu tysięcy papuaskich kin lub pozbawieniem wolności nie dłuższym niż dwa lata, bądź też obiema karami wymierzanymi równocześnie, a w przypadku osób prawnych karą grzywny w wysokości pięćset tysięcy kin⁵⁸.

⁵³ Ibidem, art. 65. ust.1.

⁵⁴ 1 PGK (kina Papua Nowa Gwinea) = 1,2003 zł według Tabela nr 017/B/NBP/2020 z dnia 2020-04-29, zob.: <https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/kursyb.html> [dostęp: 05.05.2020].

⁵⁵ *Climate Change (Management) Act 2015 No. 19 of 2015*, art. 65 ust. 2.

⁵⁶ Ustawa o ropie i gazie (*Oil and Gas Act 1998 No. 49 of 1998*) od 1998 r. przez wiele lat była głównym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie przemysłu naftowego w Papui Nowej Gwinei. Ustawa regulowała zagadnienia związane z poszukiwaniem, produkcją, przetwarzaniem, transportem i sprzedażą ropy naftowej i gazu ziemnego na terytorium Papui Nowej Gwinei, w tym na jej obszarach morskich, oraz przyznawanie korzyści tradycyjnym właścicielom gruntów i rządowi prowincji oraz samorządom lokalnym wynikające z projektów naftowych. Ustawa o ropie i gazie została zmieniona najpierw Ustawą o ropie i gazie (nowelizacja) nr 61 z 2015 r. (*Oil and Gas Act 2015 No. 61 of 2015*), a następnie Ustawą o ropie i gazie (nowelizacja) nr 25 z 2016 r. (*Oil and Gas Act 2016 No. 25 of 2016*). Zmiana uchyliła obowiązujące do tej pory art. 157 i 163 dotyczące opłat koncesyjnych.

⁵⁷ *Climate Change (Management) Act 2015 No. 19 of 2015*, art. 67 ust. 1.

⁵⁸ Ibidem, art. 67 ust. 2.

6.2 Ustawa Nr 64 z 29 listopada 2000 r. o środowisku⁵⁹

Ustawa ustanawia zasady ochrony środowiska, w szczególności zasobów wodnych, powietrza i ziemi w Papui Nowej Gwinei. Twórcy ustawy sformułowali katalog dziesięciu celów wśród których na szczególną uwagę zasługuje dążenie do takiego modelu zarządzania zasobami naturalnymi, który zapewni zachowanie zasobów odnawialnych dla przyszłych pokoleń, jak również dbałość o ochronę środowiska w sposób umożliwiający jednoczesny rozwój, poprawę jakości życia oraz ciągłość procesów ekologicznych, od których zależy życie.

Celem ustawy jest również stworzenie mechanizmów prawnych pozwalających na unikanie, przeciwdziałanie oraz łagodzenie wszelkich negatywnych oddziaływań na środowisko poprzez regulowanie w zintegrowany, opłacalny i systematyczny sposób obrotu produktami, substancjami i usługami, które powodują szkody w środowisku⁶⁰.

Klimat został w niej uznany jako jeden ze składowych elementów środowiska obok m. in. wody, atmosfery, ziemi, fauny i flory. Ustawa zakłada, że jego ochronę, jak i ochronę całego środowiska Papui Nowej Gwinei należy osiągnąć poprzez ustalenie celów środowiskowych i zapewnienie środków zapewniających ich przestrzeganie⁶¹.

Zgodnie z ustawą nikt nie może prowadzić działalności, która powoduje lub może spowodować szkodę dla środowiska, chyba że zapewnione zostanie podjęcie wszelkich uzasadnionych i możliwych do wykonania środków w celu zapobieżenia lub minimalizacji szkód środowiskowych⁶².

W ustawie przewidziano szereg instrumentów finansowych mających na celu prewencję w zakresie zapobiegania szkodom wyrządzanym przez człowieka w środowisku.

Zgodnie z art. 11 ust. 1 Ustawy nr 64 z 29 listopada 2000 r. popełnia przestępstwo osoba, która wywołuje poważne szkody w środowisku. W przypadku przedsiębiorstw czyn ten jest zagrożony grzywną w wysokości do 250 tys. papuaskich kin. Względem osób fizycznych czyn ten jest zagrożony karą grzywny w wysokości do 125 tys. kin lub pozbawieniem wolności nie dłuższym niż pięć lat, bądź też obiema karami wymierzanymi równocześnie. Zgodnie z art. 11 ust. 2 Ustawy w postępowaniach w sprawach o przestępstwo określone w ust. 1 nie ma wymogu udowodnienia, że sprawca zamierzał spowodować poważną szkodę dla środowiska.

Ustawa uznaje również za przestępstwo wywoływanie szkód materialnych w środowisku i przewiduje również kary za tego rodzaju czyny. W przypadku

⁵⁹ *Environment Act 2000* No. 64 of 2000, zmieniona przez *Environment (Amendment) Act 2012* No. 1 of 2012 oraz *Environment (Amendment) Act 2014* No. 10 of 2014.

⁶⁰ *Ibidem*, art. 4.

⁶¹ *Ibidem*, art. 2, art. 6 ust. 1.

⁶² *Ibidem*, art. 7 ust. 1.

przedsiębiorstw jest zagrożony karą grzywny w wysokości do 100 tys. papuaskich kin. Osobom fizycznym grozi grzywna w wysokości do 50 tys. papuaskich kin lub pozbawienie wolności nie dłuższe niż dwa lata, bądź też obie kary wymierzane jednocześnie. Podobnie jak w postępowaniach w sprawach o wywołanie poważnych szkód w środowisku, również i w tym przypadku nie ma wymogu udowodnienia, że sprawca zamierzał spowodować materialną szkodę w środowisku⁶³.

Ustawa przewiduje również kary za wywołanie zwykłych szkód w środowisku, takich jak nadmierna emisja hałasu, pyłów, zapachów lub pola elektromagnetycznego, nielegalne wytwarzanie śmieci, utrzymywanie nieestetycznego stanu z powodu zanieczyszczenia, bądź też uszkodzenie środowisku w jakikolwiek inny sposób określony w przepisach. Ustawa traktuje takie zdarzenia jako wykroczenie zagrożone karą grzywny w wysokości do 20 tysięcy papuaskich kin. Również i w tym przypadku papuaskie prawo nie wymaga udowodnienia, że sprawca zamierzał spowodować szkodę w środowisku⁶⁴.

6.3 Strategia Rozwoju Papui Nowej Gwinei na lata 2010-2030

Mottem Strategii Rozwoju Papui Nowej Gwinei na lata 2010-2030 stało się hasło „Nasz przewodnik do sukcesu”. Pragnienie sukcesu rozwojowego uzyskało mocno solidarnościowy charakter w wizji, którą określili twórcy Strategii zakładając, że do 2030 r. Papua Nowa Gwinea stanie się zamożnym krajem o średnim poziomie dochodów. Celem głównym Strategii jest zapewnienie wysokiej jakości życia wszystkim mieszkańcom Papui Nowej Gwinei. Charakterystyczne dla Strategii jest podkreślenie, że wszystkie jej cele są zgodne z założeniami i wytycznymi konstytucji Papui Nowej Gwinei⁶⁵.

Zagadnienia związane ze zmianami klimatycznymi zostały ujęte w Strategii jako jedna z jedenastu kluczowych dla Papui Nowej Gwinei polityk przekrojowych (*cross-cutting policies*). Cel jaki w tym zakresie wyznaczili autorzy Strategii to dostosowywanie się do skutków zmian klimatu i uczestnictwo w globalnych wysiłkach na rzecz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych.

Takie podejście twórców Strategii wynika przede wszystkim z faktu, że Papua Nowa Gwinea jest bezpośrednio zagrożona konsekwencjami zmian klimatycznych. Zwiększona częstotliwość i intensywność cyklonów tropikalnych oraz podnoszący się poziom mórz i oceanów mają bezpośredni wpływ na regiony przybrzeżne i wyspiarskie. Według autorów Strategii szkody w zasobach morskich Papui Nowe Gwinei spowodowane przewidywanym wzrostem temperatury od dwóch do czterech stopni Celsjusza mogą spowodować straty ekonomiczne w wysokości

⁶³ Ibidem, art. 12.

⁶⁴ Ibidem, art. 13.

⁶⁵ *Papua New Guinea Development Strategic Plan 2010-2030*, Port Moresby March 2010, s. 4.

miliarda dolarów amerykańskich rocznie⁶⁶.

Dla Papui Nowej Gwinei niezwykle istotne jest to jak zmiany klimatyczne wpłyną na jej wybrzeża. Niezbędne jest podejmowanie decyzji dotyczących adaptacji do tych zmian i łagodzenia ich skutków. Jednocześnie Papua Nowa Gwinea może wnieść znaczący wkład w redukcję globalnych emisji gazów cieplarnianych dzięki dobrej gospodarce leśnej i rozwojowi swojego ogromnego potencjału hydroenergetycznego, który jest źródłem energii elektrycznej o zerowej emisji⁶⁷.

Kolejnym problemem Papui Nowej Gwinei, na który zwracają uwagę twórcy Strategii w związku ze zmianami klimatycznymi jest deforestacja. Wylesianie jest przyczyną 17 proc. globalnych emisji, a Papua Nowa Gwinea jest dziewiątym co do wielkości emitentem gazów cieplarnianych na świecie w związku z wylesianiem. Wbrew powszechnemu przekonaniu wycinanie lasów nie jest jedyną główną przyczyną deforestacji w Papui Nowej Gwinei. Jest nią raczej karczowanie roślinności podejmowane przez rolników produkujących na własne potrzeby, co odpowiada za 46 proc. całej deforestacji w tym państwie. Papua Nowa Gwinea musi zatem współpracować ze społecznością międzynarodową, aby zapewnić mechanizmy finansowe rekompensujące rolnikom produkującym na własne potrzeby zaprzestanie lub co najmniej ograniczenie oczyszczania gruntów⁶⁸.

Deforestacja w Papui Nowej Gwinei ma również związek z zaspakajaniem potrzeb energetycznych państwa. Według autorów Strategii roczna produkcja energii powoduje emisję gazów cieplarnianych odpowiadającą 4,69 mln ton dwutlenku węgla. Główną przyczyną tej emisji w Papui Nowej Gwinei jest wytwarzanie oleju napędowego. Dla porównania, szacuje się, że w 2002 r. w pierwotnym lesie w Papui Nowej Gwinei znajdowało się jeszcze od 4,724 do 4,735 milionów ton węgla. W latach 1972–2002 w wyniku deforestacji na potrzeby przemysłu naftowego uwalniano średnio 3,397 milionów ton dwutlenku węgla⁶⁹.

Podnoszący się poziom mórz i oceanów zmusza wiele społeczności przybrzeżnych do przeniesienia się. Przesiedlanie uchodźców klimatycznych okazuje się być często kosztowne i zdaniem twórców Strategii stwarza ryzyko konfliktów. Na przykład szacuje się, że przesiedlenie uchodźców klimatycznych z wiosek na wspominanych już w niniejszym artykule Wyspach Carteret będzie kosztować około 7 milionów papuaskich kin. Koszty mogą się różnić w zależności od społeczności. Na przykład szacunkowy koszt przeniesienia dotkniętych skutkami zmian klimatycznych społeczności zamieszkujących okolice bazy *Lombrum Naval* może wynieść nawet 26 milionów kin⁷⁰.

Strategia zakłada, że Papua Nowa Gwinea powinna wspierać swoje interesy oraz interesy innych państw wyspiarskich Pacyfiku, angażując się skutecznie w globalne negocjacje w sprawie zmiany klimatu. Zdaniem twórców Strategii dałoby

⁶⁶ Ibidem, s. 119.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem.

to również Papui Nowej Gwinei okazję do podkreślenia wartości lasów naturalnych i plantacyjnych dla składowania węgla oraz wartości inwestycji w zasoby odnawialnej czystej energii.

Krajowy podatek od emisji gazów cieplarnianych i zachęta do nabywania zezwoleń mogą służyć jako katalizator promujący rozwój gospodarki niskoemisyjnej. Wymagałoby to jednak znacznej wiedzy i zdolności do skutecznego administrowania. Strategia zakłada, że dopóki Papua Nowa Gwinea nie uzyska takiej zdolności, bardziej opłacalnym podejściem będzie egzekwowanie minimalnych standardów technologicznych i konserwacyjnych dla pojazdów i innych głównych źródeł emisji gazów cieplarnianych⁷¹.

Podejście przedstawione przez twórców Strategii w omawianym dokumencie zakłada również, że badania nad zmianami klimatycznymi są potrzebne, aby zrozumieć zagrożenia i szanse jakie są z nimi związane, a także by podejmować świadome decyzje dotyczące adaptacji i łagodzenia ich skutków w celu budowania odporności Papui Nowej Gwinei na ich negatywne konsekwencje.

6.4 Program „Wizja 2050”

Uruchomiony przez rząd Papui Nowej Gwinei w październiku 2009 r. Program „Wizja 2050” jest wieloletnim dokumentem strategicznym opartym na siedmiu filarach wśród których istotne miejsce zajmują zrównoważony rozwój środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym. Jest to dokument stanowiący zwieńczenie nowogwinejskich programów strategicznych kładących nacisk na rozwój państwa i społeczeństwa w warunkach zmieniającego się klimatu.

Zdaniem twórców programu zmiany klimatyczne są nieuniknione i stanowią jedno z największych wyzwań dla Papui Nowej Gwinei, jak i całego świata. Jeśli naukowe prognozy wzrostu temperatury o 2–6°C spełnią się w ciągu 50–100 lat ich konsekwencje będą miały znaczący wpływ na gospodarkę, środowisko i społeczeństwo Papui-Nowej Gwinei. Według autorów „Wizji 2050” jednym z większych zagrożeń w przedmiotowym zakresie jest brak wiedzy na temat zmian klimatycznych, a co za tym idzie ryzyko stosowania nieodpowiednich środków i mechanizmów adaptacyjnych. W dokumencie podkreślono, że światowa społeczność nie poświęca wystarczającej uwagi inicjatywom związanym ze zmianami klimatu w zakresie adaptacji i łagodzenia ich skutków, które mają znaczący wpływ na kraje rozwijające się, takie jak Papua Nowa Gwinea⁷².

W przedmiotowym zakresie twórcy programu „Wizja 2050” zdefiniowali następujące cele do osiągnięcia dla Papui Nowej Gwinei:

- zapewnienie środków na rzecz zrównoważonego rozwoju opracowanych dla wszystkich sektorów w celu zwiększenia odporności na skutki zmian

⁷¹ Ibidem, s. 120.

⁷² *Papua New Guinea Vision 2050*, s. 41.

klimatycznych i środowiskowych,

- ochrona zasobów naturalnych i środowiskowych,
- zwiększenie świadomości społecznej w zakresie konsekwencji zmian klimatycznych i środowiskowych,
- skuteczne partnerstwo i współpraca ze społecznością międzynarodową w zakresie przeciwdziałania negatywnym konsekwencjom zmian klimatycznych i środowiskowych⁷³.

Dla osiągnięcia założonych wyżej celów Program „Wizja 2050” zakłada podjęcie bardzo konkretnych działań do których należą:

- zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 90 procent do poziomu z 1990 r.,
- uzyskanie odporności na klęski żywiołowe i zmiany środowiskowe,
- ustanowienie polityki zrównoważonego rozwoju we wszystkich sektorach gospodarki, w szczególności leśnictwie, rolnictwie, górnictwie, energetyce i gospodarce morskiej,
- opracowanie mechanizmów adaptacyjnych i programów przesiedleń ludności ze wszystkich dotkniętych klęskami prowincjach Papui Nowej Gwinei,
- zachowanie bioróżnorodności na poziomie 5–7 proc. światowej różnorodności biologicznej,
- ustanowienie łącznie 20 rezerwatów, obszarów dzikiej przyrody i parków narodowych,
- ustanowienie co najmniej miliona hektarów morskich obszarów chronionych,
- ochrona i zachowanie różnorodności kulturowej,
- dążenie do zapewnienia 100 proc. wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych,
- zapewnienie odpowiednich systemów monitorowania pogody i klęsk żywiołowych we wszystkich prowincjach,
- włączenie nauki o zrównoważonym środowisku i zmianach klimatycznych do programów nauczania w szkołach podstawowych, średnich i wyższych,
- powołanie Instytutu Zrównoważonego Rozwoju Środowiska i Zmian Klimatycznych⁷⁴.

⁷³ Ibidem, s. 42.

⁷⁴ Ibidem, s. 10.

Zakres celów i odpowiadających im działań założonych w Programie „Wizja 2050” dowodzi powagi z jaką władze Papui Nowej Gwinei traktują zmiany klimatyczne i wynikające z nich zagrożenia dla państwa i społeczeństwa.

6.5 Narodowy Plan Rozwoju Rolnictwa na lata 2007-2016

We wrześniu 2001 r. Krajowa Rada Wykonawcza (*National Executive Council*) poleciła Krajowemu Departamentowi Rolnictwa i Hodowli Zwierząt (*National Department of Agriculture and Livestock*) opracowanie średniookresowego Narodowego Planu Rozwoju Rolnictwa na lata 2007-2016⁷⁵.

Jakkolwiek nadrzędnym celem Planu jest stworzenie warunków zapewniających wzrost efektywności produkcji rolnej w Papui Nowej Gwinei, to jednocześnie zawiera on wiele istotnych wskazań w zakresie przeciwdziałania negatywnym konsekwencjom zmian klimatycznych w tym sektorze nowogwinejskiej gospodarki.

Czynniki klimatyczne determinują możliwości rozwojowe rolnictwa w tym państwie, pociągając za sobą szereg ograniczeń ekonomicznych. Bliskość geograficzna Australii nie jest szczególnie korzystna dla rolnictwa Papui Nowej Gwinei. Znajdując się w strefie klimatu subtropikalnego, w znacznej części północnej części kraju, rząd Australii w naturalny sposób chroni interesy swoich rolników, którzy uprawiają wiele roślin tropikalnych, które są również uprawiane w Papui Nowej Gwinei. Dlatego wątpliwe jest, czy Australia, jako największy odbiorca produktów rolnych w regionie Oceanii, może zezwolić na import produktów z Papui Nowej Gwinei, zwłaszcza może ona wykazać przewagę konkurencyjną w zakresie wytwarzania tych produktów⁷⁶.

W ostatnich dekadach Papua Nowa Gwinea doświadczyła ekstremalnych susz, zmian schematów pogodowych i wyjątkowych zdarzeń, które wpłynęły na produkcję rolną. Wszystko wskazuje na to, że skutki zmian klimatycznych będą się utrzymywać, dlatego Papua Nowa Gwinea musi być przygotowana do zarządzania ryzykiem i wykorzystywania wszelkich możliwości adaptacyjne dla sektora rolnego. Badania klimatyczne przewidują, że klimat Papui-Nowej Gwinei stanie się cieplejszy i wilgotniejszy, a intensywność ekstremalnych opadów wzrośnie⁷⁷.

Zgodnie ze zmodyfikowanym w marcu 2019 r. Narodowym Planem Rozwoju Rolnictwa⁷⁸ ważne jest, aby aktywnie zachęcać rolników do upraw mieszanych lub włączania hodowli zwierząt, w uprawach wielkopowierzchniowych, takich jak palmy olejowe, czy orzechy kokosowe. Uprawy mieszane są przyjazne dla środowiska i wspierają lokalne społeczności m. in. w przypadku spadków cen towarów, zmian

⁷⁵ *National Agriculture Development Plan 2007-2016, Volume I Policies and Strategies.*

⁷⁶ *Ibidem*, s. 47.

⁷⁷ *Papua New Guinea National Food Security Policy 2016-2025*, s. 11.

⁷⁸ <https://png-data.sprep.org/dataset/national-agriculture-development-plan-2007-2016> [dostęp: 03.09.2020].

klimatycznych, klęsk żywiołowych⁷⁹.

Szczególnie dało się to zauważyć w 1997 r., gdy w rezultacie działania niszczycielskiej siły „El Nino” kryzys dotknął nowogwinejskich producentów miodu. Produkcja tego przysmaku zaczęła systematycznie spadać ze 120 ton, które osiągnięto jeszcze w 1987 r. do zaledwie 20 ton po przejściu kataklizmu⁸⁰.

W tym kontekście twórcy Planu słusznie zwrócili uwagę na słabą stronę Papui Nowej Gwinei jaką ich zdaniem jest brak zdolności do uzyskiwania, analizowania i dostarczania informacji na temat odpowiedniego zarządzania zasobami naturalnymi. Takie informacje są podstawą efektywnego i zrównoważonego rolnictwa, które w szczególności potrzebuje informacji na temat wpływu zmian klimatycznych na ten sektor⁸¹.

6.6 Narodowa Strategia Zrównoważonego Rozwoju dla Papui Nowej Gwinei

Priorytety rządu Papui Nowej Gwinei związane ze zrównoważonym rozwojem obejmują siedem elementów. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje priorytet szósty: „*Środowisko i zmiany klimatu: zarządzanie kwestiami środowiskowymi, takimi jak zdrowie, środowisko, a także rozwiązywanie problemów zmian klimatu w sposób, który najlepiej odpowiada potrzebom rozwojowym Papui Nowej Gwinei*”⁸².

W wielu fragmentach Narodowej Strategii Zrównoważonego Rozwoju dla Papui Nowej Gwinei można znaleźć liczne odniesienia w związku z priorytetem szóstym oraz komentarze go dotyczące. W Strategii stwierdza się m. in., że obecna tendencja do nadmiernego polegania na energii nieodnawialnej i zużyciu zasobów naturalnych przyczynia się co prawda do wzrostu PKB⁸³ w krajowym bilansie, ale jest tzw. „brązową” lub „brudną” ścieżką wzrostu gospodarczego, która przyczynia się do wzrostu globalnego ocieplenia i zmian klimatycznych.

Pociąga to za sobą wiele negatywnych skutków, takich jak podnoszenie się poziomu mórz oraz zatapianie wysp i obszarów przybrzeżnych położonych nisko nad poziomem morza. Wszystkie one, podobnie jak wzrost zachorowalności obywateli, degradacja środowiska i utrata różnorodności biologicznej zostały rozpoznane jako istotne zagrożenia dla Papui Nowej Gwinei⁸⁴.

Autorzy Strategii wskazują konkretne przykłady konsekwencji negatywnych oddziaływań antropologicznych, które przyczyniają się do zmian klimatycznych zachodzących na obszarze terytorium Papui Nowej Gwinei, takie jak: dezertyfikacja⁸⁵

⁷⁹ *National Agriculture Development Plan 2007-2016, Volume I Policies and Strategies*, s. 65.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 147-148.

⁸¹ *Ibidem*, s. 81.

⁸² *National Strategy for Responsible Sustainable Development for Papua New Guinea*, op. cit., s. 26.

⁸³ Produkt Krajowy Brutto, ang. *Gross Domestic Product (GDP)*.

⁸⁴ *National Strategy for Responsible Sustainable Development for Papua New Guinea*, op. cit., s. 17.

⁸⁵ Dezertyfikacja (*desertification* (fr.), *desertification* (ang.)) – pustyńnienie, degradacja gleby na

Doliny Bulolo⁸⁶, zanieczyszczenia rzek i źródeł wody pitnej przez kopalnie złota w regionie Panguna⁸⁷ oraz deforestacja⁸⁸ rozrzuconych po całym kraju połaci leśnych⁸⁹.

W Strategii znajdują się również wskazania odnośnie działań, jakie powinny być podejmowane na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Jednym z nich jest jasno zdefiniowana potrzeba przeprojektowania polityki rybołówstwa, w szczególności w zakresie połowów tuńczyka, a także polityki leśnej i złożeń gospodarki wodnej. Autorzy Strategii zdają sobie sprawę, że zasoby będące przedmiotem tych polityk krajowych stanowią globalnie znaczące aktywa ze względu na posiadaną ich ilość. Są one również istotne w zakresie ewentualnych rozwiązań dla zrównoważonego bezpieczeństwa żywności i wody, przeciwdziałania zmianom klimatycznym oraz zachowania rezerwuaru energii i różnorodności biologicznej⁹⁰.

Kluczowe dla Papui Nowej Gwinei w tym zakresie są strategiczne partnerstwa realizowane w ramach Porozumienia z Nauru⁹¹ w odniesieniu do połowów tuńczyka i Koalicji Narodów na Rzecz Lasów Deszczowych⁹².

Narodowa Strategia Zrównoważonego Rozwoju prawidłowo odczytuje również szanse dla Papui Nowej Gwinei jakie niesie w kontekście zmian klimatycznych daje sobą realizacja zasad zrównoważonego rozwoju.

Szansę dostrzeżono m. in. w tym, że Papua Nowa Gwinea może być w stanie nie tylko ochronić, ale także korzystać ze swoich bogatych zasobów lasów tropikalnych. Jak zauważają autorzy Strategii pomoże to w ochronie źródeł rzek i strumieni, absorpcji dwutlenku węgla, a tym samym w zmniejszeniu negatywnych skutków zmian klimatycznych⁹³.

Drugi czynnik, dzięki któremu według autorów Strategii możliwe ma być powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i przeciwdziałanie zmianom

obszarach suchych, półsuchych i półwilgotnych, wynikająca z różnych czynników, w tym ze zmian klimatycznych i działalności człowieka, zob.: *United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa*, A/AC.241/27, 12 September 1994, art. 1 (tłum. własne).

⁸⁶ F. Alei, *Mapping Forest Desertification in Bulolo District of Morobe Province, Papua New Guinea*, http://webistem.com/psi2009/output_directory/cd1/Data/articles/000672.pdf [dostęp: 30.10.2019].

⁸⁷ H. Davidson, *Bougainville imposes moratorium on Panguna mine over fears of civil unrest*, <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/10/bougainville-imposes-moratorium-on-panguna-mine-over-fears-of-civil-unrest> [dostęp: 30.10.2019]; *Voices of Bougainville: Nikana Kangsi, Nikana Dong Damana (Our Land, Our Future)*, <https://www.jubileeaustralia.org/project-info/the-panguna-mine> [dostęp: 30.10.2019].

⁸⁸ Deforestacja (*déforestation* (fr.), *deforestation* (ang.)) - niszczenie lasów; ogołacanie z lasów, zob.: S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa 2003; inaczej: konwersja lasu na inne użytkowanie gruntu lub długoterminowe ograniczenie pokrycia korony drzew poniżej proggu minimum 10 procent, zob.: FAO Forestry Department, *Global Forest Resources Assessment 2010. Terms and Definitions*, Rome 2010, s. 24.

⁸⁹ *National Strategy for Responsible Sustainable Development for Papua New Guinea*, op. cit., s. 21.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 11.

⁹¹ *Nauru Agreement Concerning Cooperation in the Management of Fisheries of Common Stocks*, Nauru 11 February 1982, <https://pnatuna.com/content/nauru-agreement> [dostęp: 30.10.2019].

⁹² Coalition for Rainforest Nations, zob. <https://www.rainforestcoalition.org/about/> [dostęp: 30.10.2019].

⁹³ *National Strategy for Responsible Sustainable Development for Papua New Guinea*, op. cit., s. 34.

klimatycznym na terytorium Papui Nowej Gwinei to stopniowe zastępowanie energetyki opartej na paliwach kopalnych czystą energią wytwarzaną w oparciu o zasoby odnawialne i zjawiska naturalne, takie jak siła wody i wiatru, promieniowanie słoneczne, pływy wód oceanicznych, czy geotermia⁹⁴.

Wymiernym osiągnięciem Narodowej Strategii Zrównoważonego Rozwoju dla Papui Nowej Gwinei jest wypracowanie wytycznych dotyczących sprzyjającego, inkluzywnego oraz innowacyjnego wzrostu gospodarczego opartego na ekologicznych technologiach. Wśród jego dwudziestu jeden zasad znalazło się również wskazanie do przeciwdziałania zmianom klimatu i ich negatywnym skutkom poprzez ograniczenie emisji dwutlenku węgla i innych gazów cieplarnianych do poziomów uzgodnionych w Protokole z Kioto⁹⁵.

Zakończenie

Deterytorializacja klimatyczna i inne negatywne konsekwencje zmian klimatycznych skłaniają kolejne rządy Papui Nowej Gwinei do zwiększenia wysiłków na rzecz efektywnego przeciwdziałania ich negatywnym skutkom społecznym, gospodarczym, a także politycznym.

Początki planowania strategicznego w Papui Nowej Gwinei sięgają schyłku czasów kolonialnych. Pierwsze próby planowaniu rozwoju ówczesnego Terytorium Papui i Nowej Gwinei były konsekwencją zaleceń Misji Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1962 r. Zdefiniowano wówczas osiem celów, które później przemianowano na tzw. Plan Ośmiu Punktów. Stał się on z czasem deklaracją intencji ojców nowogwinejskiej niepodległości w zakresie budowania pokojowego i harmonijnie rozwijającego się społeczeństwa⁹⁶.

Oczywiście dokumenty strategiczne same z siebie nie rozwiążą problemów przed jakimi stoi Papua Nowa Gwinea, ale mogą one stać się drogowskazami wskazującymi pożądane kierunki działań niezbędnych dla skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom. Ważne też jest to, że nowogwinejskie dokumenty strategiczne są tworzone konsekwentnie i wykazują zależności przyczynowo-skutkowe. W kolejnym strategicznym planie rozwoju na lata 2010–2030 (*Development Strategic Plan 2010-2030*) podjęto próbę przełożenia założeń Programu „Wizja 2050” na bardziej szczegółowe programy i cele⁹⁷.

Papua Nowa Gwinea należy do tych państw, które nie były beneficjentami rozwoju będącego rezultatem rewolucji przemysłowej XIX w. i przemian gospodarczych XX w. Mimo to w analizowanych w niniejszym artykule dokumentach strategicznych widać oczywisty wzrost świadomości i zaniepokojenie wpływem śladu ludzkiego na planetę.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem, s. 48.

⁹⁶ *Papua New Guinea Vision 2050*, s. 1.

⁹⁷ *National Strategy for Responsible Sustainable Development for Papua New Guinea*, op. cit., s. 7.

Globalne ocieplenie i zmiany klimatyczne są w Papui Nowej Gwinei odbierane jako coś alarmującego, o czym już wiadano wcześniej, ale starano się to zignorować. Świadomość tego, że świat jest ograniczony i może nie wytrzymać niekończącego się wzrostu jest wyższa niż w wielu wysoko rozwiniętych państwach tzw. Zachodu.

Lektura nowogwinejskich dokumentów strategicznych pokazuje zmianę wartości, jaką przywiązuje się do środowiska naturalnego oraz zrównoważonego i odpowiedzialnego rozwoju. Pomimo tego, że Papua Nowa Gwinea jest największym spośród państw Oceanii, to poczucie zagrożenia deterytorializacją niektórych prowincji, tak jak choćby wspomniane Wyspy Carteret, jest tu nie mniejsze niż w przypadkach Tuvalu, czy Kiribati.

Piśmiennictwo

- Alei F., *Mapping Forest Desertification in Bulolo District of Morobe Province, Papua New Guinea*, http://webistem.com/psi2009/output_directory/cd1/Data/articles/000672.pdf [dostęp: 30.10.2019].
- Arsuaga J. L., *Życie. Fascynująca podróż przez 4 miliardy lat*, Kraków 2020.
- Benjamin A. K., *Agriculture Sector (NADP) Alignment to Vision 2050, DSP 2030 and MTDP 2015*, April 1, 2011, http://www.inapng.com/pdf_files/Aligning%20NADP%20to%20DSP&%20Vision%202050.pdf [dostęp: 28.10.2019].
- Bergman M. M., *Florida is drowning. Condos are still being built. Can't humans see the writing on the wall?*, <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/15/florida-climate-change-coastal-real-estate-rising-seas> [dostęp: 03.10.2019].
- Białocerkiewicz J., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Olsztyn 2005.
- Bugajski D. R., *Klimatyczna deterytorializacja państwa na przykładzie Tuvalu*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2010, nr 1–2 (t. 41) 2010.
- Carrington D., *A third of Himalayan ice cap doomed, finds report*, <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/04/a-third-of-himalayan-ice-cap-doomed-finds-shocking-report> [dostęp: 03.10.2019].
- Connell J., *Last days in the Carteret Islands? Climate change, livelihoods and migration on coral atolls*, „Asia Pacific Viewpoint” 2016, Vol. 57, No. 1.
- Connell J., *Nothing There Atoll? “Farewell to the Carteret Islands”*, [w:] Crook T., Rudiak-Gould P. (eds.), *Pacific Climate Cultures. Living Climate Change in Oceania*, deGruyter 2018.
- Czubik P., *Dyplomatyczny wystawca klauzul apostille – rozwiązanie egzotycznych mikropaństw, czy zapowiedź powszechnej praktyki?*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2013, vol. XI.
- Davidson H., *Bougainville imposes moratorium on Panguna mine over fears of civil unrest*, <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/10/bougainville->

- imposes-moratorium-on-panguna-mine-over-fears-of-civil-unrest [dostęp: 30.10.2019].
- Duhatoy F., *Global warming: An incubator of deterritorialized states*, „Polish Review of International and European Law” 2014, Vol. 3, Issue 3-4.
 - *Esortazione Apostolica Post-Sinodale Ecclesia in Oceania del Santo Padre Giovanni Paolo II al Vescovi, al Presbiteri e al Diaconi al Consacrati e alle Consacrate ed a Tutii i Fedeli Laici*, Roma, presso san Pietro, 22 november 2001.
 - Gerrard M. B., Wannier G. E. (eds.), *Threatened Island Nations: Legal Implications of Rising Seas and a Changing Climate*, Cambridge University Press, Cambridge 2013.
 - Giuffrida A., *Mont Blanc glacier in danger of collapse, experts warn*, <https://www.theguardian.com/environment/2019/sep/25/mont-blanc-glacier-in-danger-of-collapse-experts-warn> [dostęp: 04.10.2019].
 - Günzel S., *Immanence and Deterritorialization: The Philosophy of Gilles Deleuze and Félix Guattari*, <https://www.bu.edu/wcp/Papers/Cont/ContGunz.htm> [dostęp: 03.10.2019].
 - James D., *Lost at sea: the race against time to save the Carteret Islands from climate change*, <https://www.abc.net.au/news/2018-08-04/the-race-against-time-to-save-the-carteret-islanders/10066958> [dostęp: 08.10.2019].
 - Lakritz T., *11 sinking cities that could soon be underwater*, <https://www.insider.com/sinking-cities-climate-change-2019-5> [dostęp: 03.10.2019].
 - McAdam J., *Climate Change, Forced Migration, and International Law*, Oxford-New York 2012.
 - McAdam J., Limon M., *Human rights, climate change and cross-border displacement: the role of the international human rights community in contributing to effective and just solutions. Policy Report*, Universal Rights Group 2015.
 - Munoz S. M., *Understanding the Human Side of Climate Change Relocation*, <https://www.resilience.org/stories/2019-06-11/understanding-the-human-side-of-climate-change-relocation> [dostęp: 20.10.2019].
 - Nazer S., *The Last Islanders: rising sea levels in Papua New Guinea*, <https://blogs.unicef.org/east-asia-pacific/the-last-islanders/> [dostęp: 20.10.2019].
 - Osóbka P., *Systemy konstytucyjne państw Oceanii*, Warszawa 2012.
 - Osóbka P., *Zmiany klimatyczne – nowe wyzwania i zagrożenia dla instytucji państwa i obywatelstwa*, „Państwo i prawo” 2019, z. 8(882).
 - Popescu G., *Deterritorialization and Reterritorialization*, [w:] Warf B. (ed.), *Encyclopedia of Geography*, SAGE Publications, Inc., September 1, 2010.
 - Popkiewicz M., Kardaś A., Malinowski S., *Nauka o klimacie*, Warszawa 2018.
 - Rajca D., *Polityczno-prawne wyzwania wobec funkcjonowania Tuvalu w obliczu klimatycznej deterytorializacji państwa*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego”

2012, tom 21, nr 3.

- Rayfuse R., *W(h)ither Tuvalu? International Law and Disappearing States*, „University of New South Wales Faculty of Law Research Series 2009”, Year 2009, Paper 9.
- Tweedie N., *Carteret Islands: ‘The sea is killing our island paradise’*, <https://www.telegraph.co.uk/news/earth/carteret-islands/6771651/The-sea-is-killing-our-island-paradise.html> [dostęp: 20.10.2019].
- *Voices of Bougainville: Nikana Kangsi, Nikana Dong Damana (Our Land, Our Future)*, <https://www.jubileeaaustralia.org/project-info/the-panguna-mine> [dostęp: 30.10.2019].
- Wrona M., *Papua Nowa Gwinea – niemiecka perła Pacyfiku*, „Antypody. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Australii, Nowej Zelandii i Oceanii” 2010, nr 3.

CLIMATE DETERRITORIALIZATION AND CLIMATE CHANGE IN THE PAPUA NEW GUINEA LEGAL ORDER

Summary: Papua New Guinea is the largest country in Oceania. Like all countries in this part of the world, it has to deal with the dangers of climate change. One of the most important of them is deterritorialization, which threatens the physical foundations of the state, as it leads to the loss of territory and transforms its inhabitants into climate refugees. The processes of adaptation to climate change usually start with strategic planning, and legislation which allows to anticipate events that are their negative consequences. The traditions of strategic planning in Papua New Guinea go back to colonial times. Nowadays, strategic documents and legislation play a key role in adaptation processes. The article presents the phenomenon of deterritorialization as one of the most important, according to the author, climate threats for Papua New Guinea. The case of Papua New Guinea’s Carteret Islands was also discussed as one of the first places on Earth that will require population displacement due to rising sea levels due to climate change. The following parts of the article present how Papua New Guinea relates to the existing international legal regulations relating to climate change and how this is reflected in its national legal order and strategic documents.

Key words: Papua New Guinea, Oceania, climate change, climate deterritorialization, strategic planning.